

מחנך – חוברת העבודה במולדת, חברה ואזרחות לכיתה ג'

פרק 1: המפה של הסביבה שלי: כוונות, סמלים, מקרא ותצלום אוויר

1 השלימו את כוונות הרוח.

- א. הכוון שמול הצפון הוא **דרום**.
- ב. הכוון שמול המזרח הוא **מערב**.
- ג. ארבעת כוונות הרוח הם: צפון, דרום, מזרח ו**מערב**.

2 התאימו כל משג להסבר שלו.

טור א

טור ב

1. מקרא

3 תמונה שצלמה ממטוס או מרחפן

2. חץ צפון

4 סימן קטן שמיצג משהו במפה

3. תצלום אוויר

1 טבלה שמסבירה את הסמלים

4. סמל

2 מראה איפה הצפון

5. תצלום לווין

5 תמונה שצלמה מהחלל

3 נכון או לא נכון? תקנו את המשפטים הלא נכונים.

משפט	נכון	לא נכון	תקון
א. במפה רואים את המקום מהצד.	☐	☒	במפה רואים את המקום מלמעלה
ב. כתם ירק במפה מסמן בדרך כלל פארק או שטח צמחייה.	☒	☐	
ג. השמש שוקעת במזרח.	☐	☒	השמש שוקעת במערב
ד. בתצלום לוין אפשר לראות שטח גדול מאוד.	☒	☐	

4 מינו את הדברים: מה מסמנים במפה בכחל ומה בירק?

כחל	ירק
נחל, ברכה, ים	פארק, יער, גנה צבורית

5 זהו מקרא של מפת שכונה. השלימו את הסמל או את ההסבר החסר.

סמל	הסבר
כתם כחל	מים
כתם ירק	גן או פארק
קו שחור עבה	כביש ראשי
קו מקוקו	שביל להולכי רגל

6 תמר עומדת בכניסה לבית הספר. בבית הספר הדמיוני: הספרייה מצפון לכניסה, החדר המורים מדרום, האולם ממזרח והמגרש ממערב. כתבו לאן תמר צריכה ללכת.

- א. תמר רוצה לשחק במגרש. ← **מערבה**
 ב. תמר רוצה להחזיר ספר. ← **צפונה**
 ג. תמר רוצה להגיע לאולם. ← **מזרחה**
 ד. תמר רוצה למסור פתק למורה. ← **דרומה**

7 לפי הקטע «הרחפן של אורי»: נכון או לא נכון?

משפט	נכון	לא נכון	תקין
א. אורי צלם את השכונה מלמעלה.	☒	☐	
ב. בתצלומים היו שמות של רחובות.	☐	☒	בתצלומים לא היו שמות של רחובות
ג. אורי מצא את שם הרחוב במפה.	☒	☐	

8 לפי הקטע, מדוע אורי נעזר במפה ולא רק בתצלום?

תשובה אפשרית: כי בתצלום אין שמות של רחובות, ובמפה יש שמות ומקרא, ולכן מצא בה את הרחוב של סבתא.

9 בחרו את התשובה הנכונה.

- א. נעה הולכת מהבית אל הים, והים נמצא במערב. לאן היא הולכת?
 • **מערבה** • צפונה
 ב. מה אין בתצלום אורי?
 • **מקרא** • עצים • גגות

10 שרטטו מפה של חצר בית הספר שלכם. סמנו בסמלים לפחות שלושה מקומות, הוסיפו מקרא וחץ צפון.

תשובה אפשרית: מפה מלמעלה של החצר, שלושה מקומות מסמנים בסמלים (למשל מגרש, ספסלים, ברז), מקרא וחץ צפון.

11 כתבו הוראות הגעה קצרות מהכנה שלכם אל השער של בית הספר. השתמשו לפחות בכיוון אחד (צפון, דרום, מזרח או מערב).

תשובה אפשרית: תשובה אישית. למשל: יוצאים מהכנה, הולכים מזרחה לאורך המסדרון, יורדים במדרגות וממשיכים צפונה עד השער.

12 הסבירו מדוע במפה מקטינים את המקום.

תשובה אפשרית: כי המקום גדול מאוד ולא נכנס בדף; כשמקטינים אותו אפשר לראות שכונה או ישוב שלם בדף אחד.

13 אתגר: בבקר, כשעמר הולך לבית הספר, השמש מסנורת אותו מלפנים. באיזה כוון הוא הולך? נמקו.

תשובה אפשרית: מזרחה, כי בבקר השמש נמצאת במזרח (שם היא זורחת), והיא מסנורת אותו מלפנים.

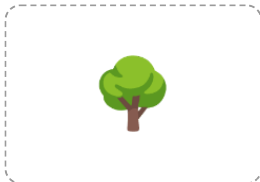
14 גזרו את כרטיסי הסמלים, והדביקו כל סמל ליד ההסבר שלו במקרא של המפה.
(הכרטיסים לגזירה בעמוד 50 בקבץ התלמיד)

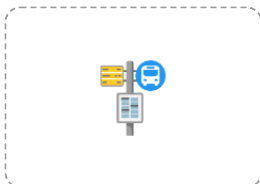
1. בית ספר

2. בית חולים

3. גן צבורי / עצים

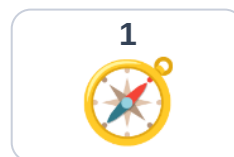
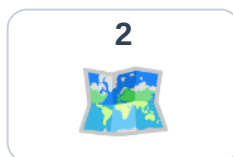
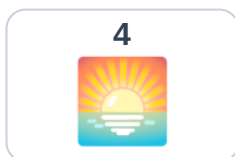

4. תחנת אוטובוס

5. תחנת דלק

15 התאימו תמונה למשפט: כתבו ברבע את מספר התמונה.

4 השמש זורחת במזרח.

2 במפה רואים את הישוב מלמעלה, בסמלים.

1 המצפן מראה לנו את כווני הרוח.

3 תצלום אוויר מצלמים ממטוס או מרחפן.

פרק 2: תופעות טבעיות בישוב ובסביבתו: הרים וגבעות, מישורים, עמקים ובתלים

1 השלימו.

- א. הר תבור בולט בנוף בגלל צורתו העגלה.
- ב. מישור החוף נמשך לאורך הים התיכון.
- ג. בתל איתן זורמים מים כל השנה.

2 התאימו כל משג להסבר שלו.

טור א	טור ב
1. מדרון	4 זורמים בו מים רק אחרי גשמים
2. פסגה	5 שטח נמוך בין הרים
3. נחל איתן	2 הנקדה הגבוהה ביותר בקר
4. נחל אכזב	1 הצד המשפיע של הר
5. עמק	3 זורמים בו מים כל השנה

3 מינו: מה יצר הטבע ומה יצרו בני האדם?

נוצר בידי הטבע	נוצר בידי בני האדם
מעין, חרש, מערה	ברכה, פארק, מנהרה

4 נכון או לא נכון? תקנו את המשפטים הלא נכונים.

משפט	נכון	לא נכון	תקון
א. עמק יזרעאל מקף הרים.	☒	☐	
ב. הר הכרמל הוא תופעה אנושית.	☐	☒	הר הכרמל הוא תופעה טבעית
ג. פסגה היא המקום הנמוך ביותר בהר.	☐	☒	פסגה היא המקום הגבוה ביותר בהר
ד. בנגב רב הנחלים הם נחלי אכזב.	☒	☐	

5 השלימו את הטבלה.

צורת נוף	גובה, נמוך או שטוח?	מה נוה לעשות שם?
פסגת הר	גבוה	לצפות למרחק
מישור	שטוח	לבנות כבישים ולגדל שדות
עמק	נמוך	לגדל שדות

6 בחרו את התשובה הנכונה.

- א. תמר עומדת על פסגת הר ושופכת מים מבקבוק. לאן יזרמו המים?
 ◦ למעלה • למטה, אל העמק ◦ הם לא יזרמו
- ב. איזו מהן היא תופעה טבעית?
 ◦ גשר ◦ תחנת אוטובוס • גבעה

7 לפי הקטע «הישוב של סאמר», השלימו.

- א. הכפר של סאמר בנוי על גבעה.
- ב. בצפון רואה סאמר הרים גבוהים.
- ג. בעמק יש מטעי זיתים ושדות.

8 לפי הקטע, איזה סוג נחל זרם בעמק? הסבירו איך ידעתם.

תשובה אפשרית: נחל אכזב, כי מים זורמים בו רק בחורף אחרי הגשם, ובקיץ הוא מתייבש.

9 כתבו ליד כל מקום אם הוא גבוה או נמוך.

- א. פסגת הכרמל ← גבוה
- ב. עמק יזרעאל ← נמוך
- ג. חוף הים ← נמוך
- ד. ראש הגבעה ← גבוה

10 שרטטו מפה פשוטה של ישוב דמיוני: הרים בצפון, עמק באמצע ונחל שזורם מערבה אל הים. הוסיפו מקרא וחץ צפון.

תשובה אפשרית: מפה עם הרים למעלה, עמק במרכז, נחל כחל שזורם שמאלה (מערבה) אל הים, מקרא וחץ צפון.

11 הסבירו מדוע אנשים בנו בעבר ישובים רבים על גבעות.

תשובה אפשרית: כי מהגבעה רואים למרחק ואפשר לשמר על הישוב, והבתים לא מוצפים במים בחורף; והשדות שבעמק נשארים לחקלאות.

12 כתבו שני משפטים: באחד תארו מישור, ובשני תארו הר.

תשובה אפשרית: תשובה אישית. למשל: המישור שטוח ורחב, ויש בו שדות ירקים. ההר גבוה ותלול, ובראשו יש עצים.

13 אתגר: בעיר דמיונית בונים שכונה חדשה ליד נחל. מה עלול לקרות לבתים שנבנים ממש בערוץ הנחל בחרף? מה כדאי לעשות?

תשובה אפשרית: אחרי גשם חזק המים בנחל עלולים לעלות ולהציף את הבתים. כדאי לבנות רחוק מהערוץ ובמקום גבוה יותר.

14 גזרו את הכרטיסים, והדביקו כל כרטיס בעמודה המתאימה: תופעה טבעית או תופעה אנושית. (הכרטיסים לגזירה בעמוד 50 בקבץ התלמיד)

תופעה אנושית

תופעה טבעית

15 מתחלקו מכל צורת נוף אל ההסבר שלה.

1. הר ← א. שטח גבוה מאוד מן הסביבה
2. גבעה ← ה. שטח מגבה, נמוך מהר
3. מישור ← ב. שטח שטוח וישיר
4. עמק ← ד. שטח נמוך בין הרים
5. נחל ← ג. מים שזורמים בערוץ

פרק 3: תופעות אנושיות ושמושי קרקע: מגורים, מסחר, תעשייה, שירותים ושטחים פתוחים

1 השלימו.

- א. דבר שבני האדם בנו נקרא תופעה **אנושית**.
- ב. מה שעושים בחלק מסים של הישוב נקרא שמוש **קרקע**.
- ג. בשטח **פתוח** אין בנינים.

2 התאימו כל מקום לשמוש הקרקע שלו.

טור א	טור ב
1. קניון	5 מגורים
2. בית מלאכה לנגרות	3 שירותים
3. תחנת כבוי אש	2 תעשייה
4. שדה חטה	4 שטח פתוח
5. בית פרטי	1 מסחר

3 נכון או לא נכון? תקנו את המשפטים הלא נכונים.

משפט	נכון	לא נכון	תקון
א. שוק הוא שמוש קרקע של מסחר.	☒	☐	
ב. תחנת משטרה היא שמוש קרקע של תעשייה.	☐	☒	תחנת משטרה היא שרות לתושבים
ג. גבעה היא תופעה אנושית.	☐	☒	גבעה היא תופעה טבעית
ד. בישוב אחד יכולים להיות כל חמשת שמושי הקרקע.	☒	☐	

4 מינו: תופעה טבעית או תופעה אנושית?

תופעה טבעית	תופעה אנושית
מעין, מערה, חוף ים	מגרש כדורגל, קניון, תחנת רכבת

5 בכפר דמיוני ספרו את המקומות. השלימו את שמוש הקרקע.

מקום	כמה יש בכפר?	שמוש הקרקע
חניות	6	מסחר
בתי ספר	2	שרותים
מפעלים	1	תעשייה
גנות	4	שטח פתוח

6 לפי הטבלה, בחרו את התשובה הנכונה.

א. באיזה שמוש קרקע יש בכפר הכי הרבה מקומות?

○ שרותים • **מסחר** ○ תעשייה

ב. כמה גנות יש בכפר?

○ 2 ○ 6 • 4

7 לפי הקטע, השלימו את שמוש הקרקע של כל מקום.

מקום	שמוש הקרקע
הבית	מגורים
המפעל	תעשייה
המרכז המסחרי	מסחר
המתנ"ס	שרותים
הגנה הצבאית	שטח פתוח

8 לפי הקטע, מדוע אבא של אריאל נוסע באוטובוס ולא הולך ברגל לעבודה?

תשובה אפשרית: כי אזור התעשייה נמצא בקצה העיר, רחוק מהבית.

9 כתבו ליד כל משפט אם מדבר בתופעה טבעית או בתופעה אנושית.

א. העירייה סללה שביל אופניים. ← **אנושית**

ב. בחורף זרמו מים בנחל. ← **טבעית**

ג. נבנה גשר מעל הנחל. ← **אנושית**

ד. על הגבעה צומחים עצי אלון. ← **טבעית**

10 שרטטו מפה של הרחוב שלכם או של רחוב דמיוני. סמנו לפחות שלושה שמושי קרקע שונים והוסיפו מקרא.

תשובה אפשרית: מפה של רחוב עם שלושה שמושי קרקע לפחות (למשל בתים, חנות, גנה) ומקרא שמסביר את הסמלים.

11 הסבירו מדוע מרכז מסחרי נבנה בדרך כלל במקום שקל להגיע אליו.

תשובה אפשרית: כדי שהרבה אנשים יוכלו להגיע לקנות בקלות, ברגל, ברכב או באוטובוס, וכך החנויות ימכרו יותר.

12 איזה שמוש קרקע חסר לדעתכם בישוב שלכם? הסבירו מדוע הוא חשוב.

תשובה אפשרית: תשובה אישית. למשל: חסרה גנה צבורית בשכונה שלי; היא חשובה כי ילדים צריכים מקום לשחק בו קרוב לבית.

13 אתגר: בעיר דמיונית יש רק בתים ומפעלים, ואין בה חנויות, שרותים ושטחים פתוחים. כתבו שתי בעיות שיהיו לתושבים.

תשובה אפשרית: התושבים יצטרכו לנסע לעיר אחרת כדי לקנות אכל או לקבל טפול רפואי ולמודים; ולא יהיה לילדים מקום לשחק ולנוח בטבע.

14 גזרו את הכרטיסים, והדביקו כל מקום בשימוש הקרקע המתאים לו.
(הכרטיסים לגזירה בעמוד 50 בקבץ התלמיד)

שטח פתוח	תעשייה	מסחר	מגורים
 פארק	 מפעל	 סופרמרקט	 בית
 שדה	 מוסך	 בנק	 בנין דירות

15 קראו את באורי המלים.

באורי מלים

שטח פתוח	שטח בלי בנינים: פארק, שדה, חרש
תעשייה	שטח של מפעלים שמייצרים מוצרים
מסחר	שטח של חנויות וקנינות
מגורים	שטח של בתים שגרים בהם
שימוש קרקע	למה משמש שטח מסים בישוב

בחרו שתי מלים מן הבאורים, וכתבו משפט עם כל אחת מהן. תשובה אישית

פרק 4: ארגון המרחב בישוב: מבני צבור, שירותי הרשות המקומית ונגישות

1 השלימו.

- בעיר הרשות המקומית נקראת **עיריה**.
- את ראש העיריה בחרים **התושבים** של העיר.
- מדרך **מנמכת** עוזרת לחצות כביש עם כסא גלגלים.

2. התאימו כל משג להסבר שלו.

טור א

1. ארנונה

2. חקי עזר

3. מבנה צבור

4. נגישות

5. מועצה מקומית

טור ב

3. בנין שנותן שרות לכל התושבים

2. כללים של הרשות המקומית

5. הרשות המנהלת ישוב קטן

4. כל אדם יכול להגיע ולהשתמש

1. תשלום לרשות המקומית על הבית או העסק

3. נכון או לא נכון? תקנו את המשפטים הלא נכונים.

משפט	נכון	לא נכון	תקון
א. בית כנסת, מסגד וכנסיה הם מבני צבור.	☒	☐	
ב. הרשות המקומית מפנה את האשפה מהרחובות.	☒	☐	
ג. חקי עזר נקבעים בידי בעלי החנויות.	☐	☒	חקי עזר נקבעים בידי הרשות המקומית
ד. מעלית בבנין עוזרת רק לאנשים צעירים.	☐	☒	מעלית עוזרת לכלם, במיוחד לאנשים בכסא גלגלים, לקשישים ולהורים עם עגלות

4. מינו: עזרה בנגישות או לא קשור לנגישות?

עוזר בנגישות	לא קשור לנגישות
רמפה, מעלית, שלט בכתב בריל, מדרכה מנמכת	פסל בכפר, מזרקה

5 בחרו את התשובה הנכונה.

- א. מי מתקן פנס רחוב שבור?
 ◦ המשטרה • **הרשות המקומית** ◦ בית הספר
- ב. איזה מהם הוא חק עזר?
 • **אסור להשליך פסלת ברחוב** ◦ צריך לאכל ארוחת בקר ◦ מתר לשחק בהפסקה

6 בכפר דמיוני מדדו כמה דקות הולכים מהשכונה לכל מבנה צבור. השלימו: קרוב או רחוק?

מבנה צבור	דקות הליכה	קרוב או רחוק?
גן הילדים	5	קרוב
המרפאה	30	רחוק
הספריה	10	קרוב
ברכת השחיה	45	רחוק

7 לפי הטבלה, איזה מבנה צבור הכי חשוב לקרב לשכונה? הסבירו.

תשובה אפשרית: המרפאה: חולים, קשישים והורים עם תינוקות צריכים להגיע אליה מהר ובקלות, והיא רחוקה מדי (30 דקות).

8 לפי הקטע «בקור במתנ"ס», השלימו.

- א. סבתא הולכת בעזרת הליכון.
- ב. ליד הכניסה היתה **רמפה** רחבה.
- ג. ליד המעלית היה שלט עם כתב **בריל**.
- ד. המתנ"ס נבנה בעזרת כספי הארנונה.

9 לפי הקטע, כתבו שני דברים שהפכו את המתנ"ס לנגיש.

תשובה אפשרית: רמפה רחבה בכניסה, מעלית, ושלט בכתב בריל ליד המעלית (שנים מהם).

10 שרטטו את הכניסה לבנין צבורי נגיש: מדרגות, רמפה ומעקה. הוסיפו מקרא.

תשובה אפשרית: שרטוט של כניסה עם מדרגות ולצדן רמפה משפעת עם מעקה, ומקרא שמסביר את הסמלים.

11 כתבו שני שירותים שהרשות המקומית נותנת לתושבים ביישוב שלכם.

תשובה אפשרית: תשובה אישית. למשל: פנוי אשפה, נקיון רחובות, תאורה, גנות צבוריות, גני ילדים ובתי ספר.

12 הסבירו מדוע התושבים משלמים ארנונה.

תשובה אפשרית: כי בכסף של הארנונה הרשות המקומית נותנת שירותים לכל התושבים: נקיון, פנוי אשפה, תאורה, גנות וחנוך.

13 אתגר: כתבו מכתב קצר לראש העירייה שלכם: בעיה אחת שמצאתם ביישוב והצעה לפתרון.

תשובה אפשרית: מכתב עם פניה, תאור בעיה אמתית (למשל מדרגה שבורה), הצעה לפתרון (לתקן אותה) וסיום מנמס.

14 גזרו את הכרטיסים, והדביקו ליד כל צרך את מבנה הצבור שעונה עליו.
(הכרטיסים לגזירה בעמוד 51 בקבץ התלמיד)

ספריה

1. רוצים לשאל ספר

מרפאה

2. צריך טפול רפואי

מגרש ספורט

3. רוצים לשחק כדורסל

בית ספר

4. ילדים לומדים

דאר

5. שולחים מכתב

15 מתחננו מכל שרות של הרשות המקומית אל מה שהוא עושה.

1. פנוי אשפה ← ב. שומר על רחובות נקיים

2. תאורת רחוב ← א. מאירה את הדרך בלילה

3. כבש (רמפה) ומעלית ← ג. נגישות לכסא גלגלים

4. גנון ← ד. שותל ומשקה עצים בגנים

פרק 5: שניים בישוב ובמרחב: תכנון, פתוח ושמור

1 השלימו.

- א. שמירה על אתר היסטורי נקראת **שמור**.
- ב. מתכנני **ערים** מחליטים איפה יבנו בתים, כבישים וגגות.
- ג. שנוי שנמשך זמן קצר הוא שנוי לטוח **קצר**.

2 התאימו כל שנוי לסוג שלו.

טור א	טור ב
1. שוק אפרים פעם בשבוע	4 טוח ארך
2. תחנת רכבת חדשה	2 טוח ארך
3. בקמה לחגיגות יום העצמאות	3 טוח קצר
4. פארק חדש בשכונה	1 טוח קצר

3 נכון או לא נכון? תקנו את המשפטים הלא נכונים.

משפט	נכון	לא נכון	תקון
א. מתכננים בית ספר בכל שכונה חדשה כדי שהילדים ילמדו קרוב לבית.	☒	☐	
ב. כל פתוח טוב תמיד לכלם.	☐	☒	לפתוח יש יתרונות, אבל לפעמים הוא גורם לנזק, למשל תופס שטחים פתוחים
ג. מוזאון בבנין ישן הוא דגמה לשמור.	☒	☐	
ד. שני לטוח ארך נעלם אחרי יום אחד.	☐	☒	שני לטוח ארך נשאר שנים רבות

4 מינו: פתוח או שמור?

פתוח	שמור
בנית קניון, סלילת כביש, בניית מגדל	שמירה על מעין, שפוח בית ישן בצורתו המקורית, שמירה על חרשה

5 בישוב דמיוני ספרו את התושבים לארך השנים. השלימו: גדל או קטן?

שנה	מספר התושבים	גדל או קטן מהשנה הקודמת?
לפני 30 שנה	2,000	—
לפני 20 שנה	5,000	גדל
לפני 10 שנה	9,000	גדל
היום	15,000	גדל

6 לפי הטבלה, מספר התושבים גדל. מה הישוב צריך לבנות בגלל זה? כתבו שני דברים.

תשובה אפשרית: שכונות ובתי חדשים, בתי ספר וגני ילדים, כבישים, מרפאות וגנות (שניים מהם).

7 לפי הקטע «הבית של המיסדים», בחרו את התשובה הנכונה.

- א. מי גר פעם בבית האבן?
 • **המשפחות הראשונות בישוב** ○ ראש המועצה ○ המורים
- ב. מה החליטה המועצה לעשות בבית?
 ○ להרס אותו ○ **לשפץ אותו ולשמר על צורתו** ○ למכר אותו

8 לפי הקטע, האם המועצה בחרה בפתוח או בשמור? הסבירו, וכתבו מה מרויחים התלמידים.

תשובה אפשרית: שמור: שמרו על הבית הישן ועל צורתו. התלמידים לומדים בו על ההיסטוריה של הישוב ועל חיי המיסדים.

9 כתבו ליד כל משפט: שנוי לטוח קצר או לטוח ארוך.

- א. בחנכה הציבו חנכיה גדולה בכפר. ← **טוח קצר**
- ב. נבנה גשר מעל הנחל. ← **טוח ארוך**
- ג. בשבוע הספר הצבו דוכנים ברחוב. ← **טוח קצר**
- ד. נפתח בית ספר חדש בשכונה. ← **טוח ארוך**

10 שרטטו תכנית לשכונה חדשה בִּישׁוּב דְּמִיוֹנִי: בָּתִּים, בֵּית סֵפֶר, גֶּנֶה וּכְבִּישׁ. שְׁמְרוּ בָּהּ עַל עֵץ יֶשֶׁן אוֹ עַל מַעֵין, וְהוֹסִיפוּ מִקְרָא.

תשובה אפשרית: תכנית עם אזור מגורים, בית ספר, גנה וכביש, שבה העץ הישן או המעין נשמרים בתוך הגנה; מקרא לסמלים.

11 הסבירו מדוע חשוב לתכנן לפני שבונים שכונה חדשה.

תשובה אפשרית: כדי שיהיו בה כל מה שהתושבים צריכים (בתי ספר, חנויות, גנות, כבישים) במקומות הנכונים, ולא יחסר שום דבר אחרי שהבתים כבר נבנו.

12 איזה מקום בִּישׁוּב שֶׁלָּכֶם כָּדָאי לִשְׁמֹר לְדַעְתְּכֶם? הסבירו מדוע.

תשובה אפשרית: תשובה אישית. למשל: את המעין שליד הישוב, כי הוא מקום טבעי יפה שכלם נהנים ממנו.

13 אתגר: יואב אומר: «עדיף לא לבנות שום דבר חדש, כדי לשמר על הטבע». מיכל אומרת: «צריך לבנות, כי יש עוד ועוד תושבים». הציעו פתרון שמאזן בין שתי הדעות.

תשובה אפשרית: לבנות שכונות חדשות בצפיפות ובשטח שכבר בנוי או קרוב אליו, ולהשאיר שטחים פתוחים וגנות; כך יהיו בתים לתושבים וגם טבע.

14 גזרו את הכרטיסים, והדביקו לפי הסדר: איך משתנה שטח בִּישׁוּב מִשְׁתַּכְנֵנוּ וְעַד שְׁמוֹשׁ. (הכרטיסים לגזירה בעמוד 51 בקבץ התלמיד)

שכונה חדשה מוכנה

בונים ומפתחים

מתכננים ומחליטים

שטח ריק בקצה הישוב

15 התאימו תמונה למשפט: כתבו ברבע את מספר התמונה.

1 פתוח: בונים כביש או שכונה חדשה.

4 שומרים על שטח פתוח ירק.

3 תכנון: מחליטים מה יהיה בשטח.

2 שמור: שומרים על בנין ישן וחשוב.

פרק 6: צריכה וקנימות ביישוב: מים, חשמל, מחזור ותחבורה

1 השלימו.

א. צנצנת זכוכית זורקים לפח הסגל.

ב. את החשמל מיצרים בתחנות כוח.

ג. בישראל יורד גשם בעקר בחורף.

2 התאימו כל פסלת לפח המתאים.

טור א

1. קרטון חלב

2. דפי עבודה ישנים

3. בקבוק מיץ מזכוכית

4. קפסת שמורים של תירס

טור ב

2 פח כחל

4 פח כתם

3 פח סגל

1 פח כתם

3 נכון או לא נכון? תקנו את המשפטים הלא נכונים.

משפט	נכון	לא נכון	תקון
א. לוחות סולאריים מיצרים חשמל מאור השמש.	☒	☐	
ב. התפלה היא הוצאת המלח ממי הים.	☒	☐	
ג. עתון ישן זורקים לפח הסגל.	☐	☒	עתון ישן זורקים לפח הכחל
ד. קימות פרושה לקנות כמה שיותר.	☐	☒	קימות פרושה להשתמש במשאבים בחכמה, בלי בזבז

4 מינו: דרך הגעה שמזהמת מעט או דרך שמזהמת יותר?

מזהמת מעט	מזהמת יותר
הליכה ברגל, אופניים, אוטובוס מלא, קורקינט רגיל	מכונית עם נוסע אחד, מונית ריקה שמחכה עם מנוע דולק

5 משפחה דמיונית רשמה כמה שקים של פסלת היא זורקת בשבוע. השלימו את צבע הפח.

סוג הפסלת	שקים בשבוע	צבע הפח
אריזות פלסטיק	3	כתום
נייר	2	כחל
זכוכית	1	סגל

6 לפי הטבלה, בחרו את התשובה הנכונה.

- א. מאיזה סוג פסלת יש למשפחה הכי הרבה?
 ניר ○ זכוכית ○ אריזות פלסטיק ●
- ב. כמה שקים בסך הכל המשפחה ממחזרת בשבוע?
 3 ○ 5 ○ 6 ●

7 לפי הקטע «הגנה הקלית»: נכון או לא נכון?

משפט	נכון	לא נכון	תקין
א. את הגנה משקים בצנור פתוח כל היום.	☐	☒	משקים בטפטפות, שנותנות לכל צמח רק את המים שהוא צריך
ב. במתקן הקומפוסט קלפות הופכות לאדמה מזינה.	☒	☐	
ג. כל משפחה מקבלת ערוגה קטנה.	☒	☐	

8 לפי הקטע, כתבו שני דברים שהגנה הקלית תורמת לקימות.

תשובה אפשרית: חוסכים מים בעזרת הטפטפות, זורקים פחות אשפה בזכות הקומפוסט, ומגדלים ירקות קרוב לבית (שנים מהם).

9 כתבו ליד כל פעלה איזה משאב היא חוסכת: מים, חשמל, מזון או דלק.

- א. מכבים את המחשב בסוף היום. ← **חשמל**
- ב. קונים בסופר רק מה שכתוב ברשימה. ← **מזון**
- ג. הולכים ברגל למכלת הקרובה. ← **דלק**
- ד. משקים את הגנה בטפטפות. ← **מים**

10 שרטטו מפה של חצר בית הספר, וסמנו בה איפה הייתם מציבים פחי מחזור, לוחות סולאריים וחניה לאופנים. הוסיפו מקרא.

תשובה אפשרית: מפה של החצר עם פחי מחזור ליד הכניסה או המזנון, לוחות סולאריים על הגג, חנית אופנים ליד השער, ומקרא.

11 הסבירו מדוע מחזור עוזר לשמר על הסביבה.

תשובה אפשרית: כי כשמחזרים, פחות אשפה מגיעה למזבלות, ומשתמשים שוב בחמרים במקום ליצר חדשים, וכך חוסכים משאבים.

12 כתבו סיסמה קצרה לשלט שיעודד את התלמידים בבית הספר לחסוך במים.

תשובה אפשרית: תשובה אישית. למשל: «כל טפה חשובה – סגרו את הבקבוק!»

13 אתגר: יואב אומר: «בקבוק אחד שאני זורק לפח הרגיל לא משנה כלום». עמר עונה לו. כתבו מה עמר יכול לענות, עם נמוק.

תשובה אפשרית: אם כל תושבי הישוב יחשבו כך, יזרקו אלפי בקבוקים בכל יום; כשכל אחד ממחזור, יחד חוסכים הרבה חמר ואשפה.

14

גזרו את כרטיסי הפסלת, והדביקו כל אחד מתחת לפח המחזור המתאים.
(הכרטיסים לגזירה בעמוד 51 בקבץ התלמיד)

הפח הסגל – זכוכית

בקבוק זכוכית

הפח הכחל – נייר

עתון

הפח הכתם – אריזות

קפסת שמורים

צנצנת זכוכית

דף נייר

בקבוק פלסטיק

מחברת ישנה

קרטון משקה

15

קראו את באורי המלים.

באורי מלים

שמוש במשאבים כך שישארו גם לדורות הבאים

קימות

הפיכת פסלת לחמר שמשמשים בו שוב

מחזור

שמוש רק במה שצריך

חסכון

אוטובוס ורכבת שנוסעים בהם הרבה אנשים יחד

תחבורה צבורה

בחרו שתי מלים מן הבאורים, וכתבו משפט עם כל אחת מהן. תשובה אישית

פרק 7: סוגי ישובים וישובים בסביבה: עיר, מושב, קבוץ וכפר, ומחנן האכלוסיות

1 השלימו.

- בעיר **מערכת** גרים יחד יהודים וערבים.
- כפרים דרוזיים יש בגליל ובכרמל.
- רהט היא עיר בדואית בנגב.

2 התאימו כל סוג ישוב לתאור שלו.

טור א	טור ב
1. עיר	2 שיתוף ברכוש ובעבודה
2. קבוץ	1 הרבה תושבים ומקומות עבודה רבים
3. מושב	3 לכל משפחה משק משלה
4. כפר	4 ישוב כפרי קטן עם בתים נמוכים

3 נכון או לא נכון? תקנו את המשפטים הלא נכונים.

משפט	נכון	לא נכון	תקנו
א. ירושלים היא בירת ישראל.	☒	☐	
ב. בישראל יש כפרים צ'רקסיים בנגב.	☐	☒	הכפרים הצ'רקסיים, כפר כמא וריחניה, נמצאים בגליל
ג. בישוב כפרי יש בדרך כלל יותר שטחים פתוחים מאשר בעיר.	☒	☐	
ד. לכל הקבוצות בישראל יש אותם חגים בדיוק.	☐	☒	לכל קבוצה יש חגים, מנהגים ומסורת משלה

4 מינו: איזה שרות יש בדרך כלל גם בישוב קטן, ואיזה יש בדרך כלל רק בעיר גדולה?

גם בישוב קטן	בדרך כלל בעיר גדולה
גן ילדים, מכלת, גנה צבורית	בית חולים גדול, אוניברסיטה, תחנת רכבת מרכזית

5 השלימו את הטבלה: איפה גרות קבוצות האכלוסיה? (העזרו בלמידה).

קבוצה	דגמה למקום מגורים
בדואים	רהט שבנגב
דרוזים	כפרים בגליל ובכרמל
צ'רקסים	כפר כמא וריחניה בגליל
יהודים וערבים יחד	ערים מערביות כמו חיפה ועכו

6 בחרו את התשובה הנכונה.

- א. תמר גרה בישוב שבו החברים מחליטים יחד על כל הדברים החשובים. איפה היא גרה?
 ○ בעיר • **בקבוץ** ○ במגדל דירות
- ב. איזה ישוב הוא עיר?
 • **ירושלים** ○ דגניה ○ כפר כמא

7 לפי הקטע «יום שוק בעיר», השלימו.

- א. השוק נפתח בכל יום **ששי**.
- ב. לשוק מגיעים חקלאים מהמושבים ומה**כפרים** שבסביבה.
- ג. מיכל קונה **תאנים** מאיש מבגר מכפר ערבי סמוך.

8 לפי הקטע, מה התכונה אמא של מיכל נשאמרה ש«השוק מחבר בין כל הישובים של האזור»?

תשובה אפשרית: שבשוק נפגשים אנשים מהעיר ומהמושבים והכפרים: החקלאים מוכרים את התוצרת שלהם ותושבי העיר קונים, וכן הישובים קשורים זה לזה.

9 כתבו ליד כל משפט: עיר או ישוב כפרי.

- א. «מהחלון אני רואה רפת ושדות תירס.» ← **ישוב כפרי**
- ב. «בדרך לבית הספר אני עובר שלוש רמזורים ותחנת רכבת.» ← **עיר**
- ג. «בישוב שלנו יש רק מכלת אחת וגן ילדים.» ← **ישוב כפרי**
- ד. «יש לנו שלוש קניונים ובית חולים גדול.» ← **עיר**

10 שרטטו מפה של הישוב שלכם ושל שני ישובים קרובים אליו. סמנו כביש שמחבר ביניהם, והוסיפו מקרא וחץ צפון.

תשובה אפשרית: מפה עם הישוב של התלמיד ושני ישובים סמוכים, כבישים ביניהם, מקרא וחץ צפון.

11 הסבירו מדוע טוב שבמדינה אחת חיות קבוצות שונות שמכירות זו את זו.

תשובה אפשרית: כי כשמכירים לומדים זה מזה על מנהגים, חגים ומאכלים, מכבדים זה את זה וחים יחד בשלום.

12 כתבו על ישוב אחר שבקרבתם בו: מה שמו? איזה סוג ישוב הוא? מה היה בו שונה מהישוב שלכם?

תשובה אפשרית: תשובה אישית שמציגת שם ישוב, את סוגו (עיר, מושב, קבוץ או כפר) והבדל אחד לפחות.

13 אתגר: משפחה עוברת מהעיר למושב. כתבו שני דברים שישתנו בחיי הילדים במשפחה, ונמקו כל אחד.

תשובה אפשרית: יהיו להם יותר שקט ושטחים פתוחים לשחק, כי במושב יש שדות ופחות בנינים; הם יצטרכו לנסע יותר לחוגים או לקניון, כי במושב יש פחות שירותים.

14 גזרו את הכרטיסים, והדביקו ליד כל תאור את סוג הישוב.
(הכרטיסים לגזירה בעמוד 51 בקבץ התלמיד)

עיר

1. ישוב גדול מאוד, עם בנינים גבוהים והרבה שירותים

מושב

2. לכל משפחה משק חקלאי משלה

קבוץ

3. החברים חיים ועובדים יחד ומחליטים יחד

כפר

4. ישוב קטן, לרוב של ערבים, דרוזים או בדואים

15 מתחננו מכל קשר בין ישובים אל הדגמה שלו.

1. קשר של עבודה ← ג. נוסעים לעבד בעיר הקרובה
2. קשר של למודים ← ב. תלמידים לומדים בבית ספר אזורי
3. קשר של קניות ← א. קונים בקניון ביישוב אחר
4. קשר של בריאות ← ד. הולכים לבית חולים בעיר

חזרה - מה למדנו?

1 השלימו.

- א. ברב המפות הצפון נמצא **למעלה**.
- ב. שטח נמוך בין הרים נקרא **עמק**.
- ג. אזור עם מפעלים הוא שמוש קרקע של **תעשייה**.
- ד. התשלום לרשות המקומית על הבית נקרא **ארנונה**.
- ה. בקבוק פלסטיק זורקים לפח **הפח**.

2 מינו: תופעה טבעית או תופעה אנושית?

טבעית	אנושית
נחל, גבעה, מערה	קניון, גשר, תחנת אוטובוס

3 התאימו כל משג להסבר שלו.

טור א	טור ב
1. מקרא	3 כל אדם יכול להגיע ולהשתמש
2. שמור	4 שמוש חכם במשאבים
3. נגישות	5 לכל משפחה משק משלה
4. קימות	2 שמירה על מקום חשוב
5. מושב	1 מסביר את הסמלים במפה

4 נכון או לא נכון? תקנו את המשפטים הלא נכונים.

משפט	נכון	לא נכון	תקון
א. השמש זורחת במערב.	☐	☒	השמש זורחת במזרח
ב. בנחל אכזב זורמים מים רק אחרי גשמים.	☒	☐	
ג. עבודות בכביש לשבוע הן שנוי לטוח ארץ.	☐	☒	זה שנוי לטוח קצר
ד. בחיפה ובצפון גרים יחד יהודים וערבים.	☒	☐	

5 בחרו את התשובה הנכונה.

- א. איפה נדאי לבנות מפעל חדש?
 • ליד גן הילדים • בקצה העיר, ליד כביש ראשי • באמצע הפארק
- ב. מה עוזר לאדם בכסא גלגלים להכנס לבנין?
 • רמפה • מדרגות • פסל בכניסה

6 כתבו שלושה משפטים על הישוב שלכם: איזה סוג ישוב הוא, איזו תופעה טבעית יש בו או לידו, ואיזה מבנה צבור חשוב יש בו.

תשובה אפשרית: תשובה אישית שכוללת את סוג הישוב, תופעה טבעית אחת (הר, גבעה, נחל, עמק וכו') ומבנה צבור אחד.